

YTTRANDE

Dnr S2019/06592

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm den 29 januari 2021

Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47)

Sammanfattning

SPF Seniorerna föreslår att

- en ny bestämmelse ska införas om att kommuner ska medverka vid finansiering, planering och genomförande av kliniskt forskningsarbete på socialtjänstens område,
- termen ”brukare” ska utmönstras som benämning på enskilda personer,
- den bestämmelse som reglerar rätten till bistånd för livsföringen ska lyda ”Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras goda levnadsförhållanden.” samt att
- lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ändras så att åldersgränsen för insatser tas bort.

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att

- en ny bestämmelse ska införas i lag om att verksamhet inom socialtjänsten ska bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, och att
- den nuvarande biståndsbestämmelsen i socialtjänstlagen delas upp i två bestämmelser: en som reglerar bistånd för livsföringen och en som reglerar ekonomiskt bistånd.

Allmänt

SPF Seniorerna föreslår att en ny bestämmelse ska införas om att kommuner ska medverka vid finansiering, planering och genomförande av kliniskt forskningsarbete på socialtjänstens område. Regioner och kommuner ska i dessa frågor, i den omfattning som behövs, samverka med varandra och med berörda universitet och högskolor.

Staten måste kliva fram för att säkerställa likvärdig äldreomsorg

Äldreomsorgen har behov av nationell samordning, styrning och stöd, till exempel när det gäller central infrastruktur och upphandlingskompetens. Hittills har mycket av

SPF Seniorerna

Hantverkargatan 25, Box 225 74, 104 22 Stockholm

Tel 08-692 32 50 info@spfseniorerna.se

Org nr 88 80 00-2830 Pg 607678-0 Bg 5959-0182

www.spfseniorerna.se

kommunernas egna satsningar stannat vid projekt som sedan inte genomförts i den ordinarie verksamheten.

Målgruppsindelning

Det är bra att utredningen präglas av helhetssyn på den enskilda patienten och mottagaren av omsorg. Med den nuvarande socialtjänstlagens gruppindelningar riskerar skeva och stereotypa föreställningar om grupperna att bli styrande. Dessutom kan en enskild individ tillhöra flera grupper samtidigt: både äldre och missbrukare, både äldre och med funktionshinder, både äldre och brottsoffer. Risken är stor för det som jurister kallar rättighetshierarkier, dvs att vissa grupper har större rättigheter än andra. Socialtjänstlagens gruppindelning är därför otidsenlig.

Kommunal forskning

Kommunen ska medverka i forskning även på socialtjänstens område. Ett motsvarande krav finns i hälso- och sjukvårdslagen (18 kap. 2 §). Det vore en grundläggande bestämmelse för att höja nivån på socialtjänsten till den som råder inom hälso- och sjukvården samt skulle stärka den nödvändiga kunskapsutvecklingen och stödja kunskapsspridningen.

13.2.5 Det införs krav på ett respektfullt bemötande

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att enskilda ska bemötas på ett respektfullt sätt utifrån sina förutsättningar och behov.

SPF Seniorerna föreslår att termen ”brukare” ska utmönstras som benämning på enskilda personer.

Förvaltningslagen stipulerar respektfullhet i socialtjänstens myndighetsutövning. Men lagstiftning ställer inte samma krav på övrig verksamhet inom socialtjänsten. Det är bra att utredningen föreslår att denna lucka i lagen täpps igen.

Respektfullt bemötande handlar ytterst om den enskildes värdighet och varje människas lika värde och rätt. Ett bemötande som är respektfullt och anpassat efter varje enskild omsorgstagare är en förutsättning för att omsorgstagaren ska få en adekvat omsorg av god kvalitet som motsvarar det eller de behov hen har. Det är också en del av ett professionellt förhållnings- och arbetssätt och förutsätter ett systematiskt arbete. Det fordrar löpande kompetensutveckling, handledning och professionellt utbyte i form av reflektion och diskussion. Ett gott bemötande innebär också att den enskilde äldre och dess närstående tydligt bjuds in som ”en i laget” för att delta på jämlika villkor när vård och omsorgsinsatser diskuteras, beslutas och fortlöpande genomförs.

Brukare

Seniorer som är i behov av stöd och hjälp i sin dagliga livsföring kallas ibland brukare. Det är en term som kan uppfattas förminskande och nedsättande. Den bör därför undvikas som benämning på enskilda personer. Mer adekvata termer, beroende på vad

som avses, är hyresgäst, boende, patient, vårdtagare, omsorgstagare, mottagare av hemtjänst.

Socialstyrelsen använder fortfarande termen i sin termdatabas och rekommenderar att ”brukare” inte används i mötet med individer och betonar att det ansvaret vilar på var och en som är verksam i äldreomsorgen. Myndigheten rekommenderar att ”brukare” endast användas som en samlande term för alla som får individuellt behovsprövade insatser från socialtjänsten. Vi noterar att domstolarna inte använder ”brukare”.

14.3.1 Krav på vetenskap och beprövad erfarenhet

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att en ny bestämmelse ska införas i lag om att verksamhet inom socialtjänsten ska bedrivas i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Socialtjänstens insatser har mycket stor eller helt avgörande betydelse för människors fortsatta livsföring. För äldreomsorgen, där sociala och medicinska bedömningar ska bilda fungerande helheter för den enskilde, anser vi att nationellt likartade krav på kunskap kommer att gagna den fortsatta utvecklingen.

Seniorer ska få vård och omsorg av hög kvalitet. Det kräver en personal som har rätt kompetens vid rätt tillfälle, det vill säga en arbetsplats som erbjuder kontinuerlig fort- och vidareutbildning. Högre kompetens hos alla som är involverade i vård och omsorg om äldre krävs för att höja kvaliteten och öka produktiviteten i äldreomsorgen. Kunskapsstyrningen och kompetensförsörjningen inom äldreomsorgen behöver utvecklas och jämföras med den som finns inom hälso- och sjukvården.

Det kommer att öka tryggheten för den enskilde att det stöd man erbjuds från olika verksamheter vilar på kunskap. Utan ett sådant stöd är det svårt att utmönstra verkningslösa, ineffektiva eller skadliga metoder.

En bidragande orsak till att problem kring samverkan hela tiden återkommer under Ädelreformens snart 30-åriga historia kan vara just bristande kunskaper. SPF Seniorerna ser det som högst angeläget att detta förslag genomförs. I annat fall kommer kvalitetsbestämmelsen också i fortsättningen att mer eller mindre vara tandlös.

16.4.1 En delad biståndsbestämmelse

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att en den nuvarande biståndsbestämmelsen i socialtjänstlagen (4 kap. 1 § första stycket) delas upp i två bestämmelser: en som reglerar bistånd för livsföringen och en som reglerar ekonomiskt bistånd.

Termen ”skälig” och ”nivå” indikerar ekonomi som kan mätas i siffror. Med en egen bestämmelse om bistånd för livsföringen kan sammanblandning med bistånd för

försörjning undvikas och kanske biståndsbedömningen förenklas. SPF Seniorerna ser därför positivt på en uppdelad biståndsbestämmelse.

16.4.2 Ett mer ändamålsenligt begrepp än skälig levnadsnivå

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att termen ”levnadsförhållanden” ska ersätta ”levnadsnivå” i den bestämmelse som reglerar rätten till bistånd för livsföringen.

SPF Seniorerna föreslår att ”skälig” ersätts med ”goda”, så att den föreslagna bestämmelsen lyder ”Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras goda levnadsförhållanden.”

SPF Seniorerna föreslår att lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ändras så att åldersgränsen för insatser tas bort.

En språklig justering från ”levnadsnivå” till ”levnadsförhållanden” är passande eftersom den för bort fokus från dagens ekonomistiska synsätt med nivåer som kan mätas och kalibreras, och koncentrerar på det individuella behovet istället för en nivå hos en tänkt grupp. Även begreppet ”skälig” för i ekonomisk jämförande riktning.

LSS anger att ”Den enskilde skall genom denna lag tillförsäkras goda levnadsvillkor.” (7 §). Medan socialtjänstlagen föreskriver att ”Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå” (4 kap. 1 §). Genom de två lagarnas olika formulering uttrycks en olycklig betydelskillnad. Det vill säga att personer under 65 år har rätt till goda levnadsvillkor, medan äldre personer endast har rätt till skälig levnadsnivå. Eftersom LSS föreskriver rätten till, och förutsättningarna för, insatser med adjektivet ”goda” (levnadsvillkor) bör även socialtjänstlagens bestämmelse använda begreppet ”goda”.

Men bestämmelsens formulering påverkar inte utförandet eller kraven på kvalitet. Det visar sig inte minst när verksamheter för LSS:s personkrets kan uppvisa alarmerande brister trots den lagbestämmelsens uttryck ”goda levnadsvillkor”. Problemet är i stället att eftersom det saknas en definition av vad äldreomsorg är går det inte heller att utkräva ansvar av någon för att äldreomsorgen saknar en strukturell hållfasthet. En mycket erfaren medarbetare kan utan vidare ersättas med någon som inte vet något om arbetet överhuvudtaget. Alla fel som görs i dag kan utan vidare upprepas i morgon. Det saknas strukturer för att åtgärda fel så att de inte inträffar igen. Om man inte ens vet att man gör fel kanske det inte upptäcks förrän allt för sent.

Ålderism i LSS

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) föreskriver rätten till, och förutsättningarna för, insatser om funktionsnedsättningen inträffat före 65 års ålder. En person som passerat 65 års ålder kan alltså inte beviljas nya insatser enligt LSS. Om funktionsnedsättningen dock inträffar före 65 års ålder får personen behålla LSS-insatserna efter 65-årsdagen.

17.3.2 Ny bestämmelse om insatser utan behovsprövning

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att det ska införas en ny bestämmelse som anger att socialnämnden får tillhandahålla insatser utan föregående individuell prövning.

Enskildas ansökningar om bistånd som man på förhand vet inte kommer att avslås är onödiga att utreda. Ett byråkratiskt och meningslöst ansökningsförfarande kan till och med avskräcka seniorer från att ansöka. SPF Seniorerna anser det nödvändigt att insatser kan tillhandahållas utan behovsprövning och är därför positivt till den föreslagna bestämmelsen.

20.4 Äldreomsorgens reglering

SPF Seniorerna delar utredningens bedömning att det för den socialt inriktade äldreomsorgen finns flera fördelar med en fortsatt reglering i socialtjänstlagen och att det därför bör vara grunden i för det fortsatta arbetet med äldreomsorgens reglering.

Den sammanhållna socialtjänsten framhålls ofta som skäl för att socialtjänstlagen ska innefatta även äldreomsorgen. På många håll är socialtjänsten mycket starkt funktionsuppdelad och det politiska ansvaret fördelat på olika funktionsinriktade nämnder, exempelvis äldrenämnd. Det beskrivs ibland som att avståndet mellan socialtjänstens olika delar ökat. Det är i betänkandet obestyrkt att dagens ordning ger äldre god tillgång till anpassade insatser för exempelvis beroendeproblematik.

Emellertid har utredningen genom förslaget till uppdelning av bistånd för livsföringen respektive ekonomiskt bistånd delvis uppfyllt önskemålet om att särreglera äldreomsorg. Praxis kommer fortsättningsvis att utvecklas efter två skilda linjer med ledning av skälig levnadsnivå och skäliga levnadsförhållanden.

Förslag som innebär ett närmande mellan å ena sidan patientlagen och hälso- och sjukvårdslagen och å andra sidan socialtjänstlagen är värdefulla, och till och med i vissa fall nödvändiga, eftersom gränserna mellan hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens ansvar blir allt mer flytande. Ett sådant exempel är att kraven på dokumentation och journalföring borde vara samma oberoende om det handlar om hälso- och sjukvård eller omsorg.

I detta ärende har SPF Seniorernas förbundsstyrelse beslutat. Martin Engman, samhällspolitisk chef, har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också sakkunniga Gösta Bucht och Kent Löfgren deltagit.

Eva Eriksson
Förbundsordförande